

scientifically proven humanistic interactive technologies that train the skills and qualities of a "modern European". Special attention is paid to changes in the professional activity and thinking style of educators. The article examines the components of teachers' readiness to perceive European values: goal-motivational, substantive, operational and integration. The author emphasizes the importance of studying the dynamics of changes in the readiness of educators and the impact of pedagogical measures on their personal and professional growth. The main conditions for training educators on European integration in the vocational education and training system, which contribute to the formation of their readiness to perceive European values and improve the quality of education, are highlighted.

The article analyzes the complex of components of teachers' readiness to perceive European values, in particular goal-motivational, substantive, operational and integration. The article discusses the role of the vocational training system in expanding and improving the knowledge and skills of educators, acquired in previous training and practice, with a focus on the formation and development of personal and professional approaches to issues of European integration. It is noted that the cognitive component of this process includes in-depth knowledge of European culture, education, economy and the history of relations between Ukraine and Europe. Special emphasis is placed on innovative approaches and methodologies that help to form such qualities as self-development, professional self-actualization, cognition and creative development in educators. The importance of creating favorable conditions in educational institutions and methodical centers to ensure effective self-development of the individual, aimed at integration with the European educational space and formation of readiness for the perception of European values, is highlighted.

Key words: *European values, pedagogical conditions, professional primary education, humanistic interactive technologies, teachers' readiness.*

УДК 373.3.015.31

Євген Мороз

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0009-0003-3580-5183

DOI 10.24139/2312-5993/2024.04/033-045

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНИХ НАВИЧОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті представлено огляд особливостей формування соціально-емоційних навичок молодших школярів та уточнено сутність поняття «соціально-емоційні навички молодших школярів». Підкреслено, що формування соціально-емоційних навичок є одним із ключових чинників повноцінного розвитку дитини, її адаптації до соціального середовища, збереження психічного здоров'я. У дітей молодшого шкільного віку відбуваються формування таких навичок, як регуляція емоцій та ефективна комунікація з оточенням. Автор статті наголошує на важливості впровадження програм соціально-емоційного виховання в закладах освіти як ефективного способу формування соціально-емоційних навичок дітей молодшого шкільного віку. Такий підхід покращує їхню психосоціальну адаптацію та сприяє зміцненню психічного здоров'я, формуванню готовності до школи та соціальної взаємодії.

***Ключові слова:** соціально-емоційні навички молодших школярів; етапи формування соціально-емоційної компетентності молодших школярів, соціальні навички, емоційні навички, структурно-функціональна модель.*

Постановка проблеми. Сьогодні освіта є основним інструментом формування сучасної й усебічно розвиненої особистості. Глибокі трансформації, що відбуваються в сучасному світі, вимагають відповідного перегляду підходу до процесу розвитку людини. Найбільш сприятливий період для формування соціально-емоційних навичок дитини є молодший шкільний вік. Це пов'язано з тим, що саме в цей період учні стають активними суб'єктами, беручи участь у різноманітних видах діяльності, що відрізняються від їхніх власних (і які вони не досліджували самостійно), а також з'являються і формуються нові взаємодії з різноманітними особистостями. Нова українська школа спрямовує свої зусилля на формування соціально-емоційних навичок та емоційного інтелекту кожного окремого учня. Це дозволяє учням оптимально адаптуватися до постійно мінливих вимог суспільства, ефективно взаємодіяти з навколишнім середовищем, вивчати та аналізувати події, позитивно впливати й змінювати світ і себе на краще.

Соціальні цінності, знання та стратегії соціальної дії, які починають засвоювати діти, є основою для розвитку відкритості особистості до світу, людей і всього нового та прогресивного. Особливо актуальним це питання є в період воєнного часу. Природа соціально-емоційних навичок у дітей молодшого шкільного віку вимагає більшої уваги, систематичного розвитку, підготовки вчителів та підтримки батьків, щоб забезпечити їхнє повноцінне соціально-емоційне формування на ранніх етапах навчання.

Аналіз актуальних досліджень. Питання формування соціально-емоційних навичок у молодших школярів завжди привертало увагу багатьох українських та закордонних науковців. Зокрема, у працях Н. Бібік, Г. Коберника, О. Савченко та інших висвітлено зміст та методику формування соціально-емоційних навичок. Структура, педагогічні умови та методи формування соціально-емоційних навичок описані в роботах В. Васової, Л. Докторович, Н. Ряхової, В. Цветкова та інших. Особливості формування соціально-емоційних навичок в учнів загальноосвітніх навчальних закладів через розвиток критичного мислення ґрунтовно вивчені та проаналізовані в наукових розвідках А. Бобро, А. Горлової, О. Савченко, К. Димитрової та інших.

На сучасному етапі розвитку початкової освіти актуальним питанням є вивчення особливостей саморегуляції емоцій у дітей молодшого шкільного віку. Це пов'язано з наявністю різноманітних стресових ситуацій у навчальній діяльності (діагностувальні роботи, самостійні, перевірка знань тощо), які призводять до появи емоційної нестабільності у школярів. Все це негативно впливає на психічне здоров'я та емоційний стан дітей. Тому виникає потреба в розвитку здатності молодших школярів керувати своїми емоційними станами, особливо модифікувати вираження негативних переживань. Тому науковці розглядають розвиток емоційного інтелекту як чинник, що гарантує психологічний добробут особистості (Е. Носенко, А. Четверик-Бурчак) та важливий фактор підвищення психологічної культури суспільства в цілому (В. Гринько)). Вивченням соціально-емоційного розвитку молодших школярів займалися такі вчені: Л. Венгер, О. Запорожець, В. Зеньковський, О. Кульчицька, та інші.

Емоційна сфера, як і всі інші сфери особистості, реалізується та вдосконалюється в процесі соціального розвитку дитини. В останні роки на цьому аспекті розвитку дитини зосереджена увага, розроблено низку програм корекції та розвитку школярів, спрямованих на підвищення їх соціально-емоційних навичок (Д. В. Рязанова, Т. В. Сорокіна, Н. Л. Слободяник, О. А. Соколова, 2014).

Мета статті – з'ясувати сутність поняття соціально-емоційних навичок молодших школярів та розробити відповідну структурно-функціональну модель.

Виклад основного матеріалу. Соціально-емоційні навички відіграють важливу роль у ранньому віці щодо ставлення до себе та інших, здатності регулювати емоції, ефективно спілкуватися та вирішувати конфлікти. Однак, всупереч важливості цих навичок, молодші школярі стикаються з низкою проблем, пов'язаних із їхнім розвитком.

Соціально-емоційні навички є одними з ключових навичок XXI століття, які можуть допомогти людям бути більш успішними та ефективними в сучасному світі, що швидко змінюється та створює нові виклики. Соціально-емоційні навички – це поведінка та психологічні установки, які сприяють особистому та соціальному успіху. Вони охоплюють здатність контролювати емоції, ефективно спілкуватися з іншими, ставити та досягати цілей (Рекун, Свіденська, 2019).

Дослідниця І. Якимова (2019) підкреслює, що низький рівень соціально-емоційних навичок може негативно впливати на академічну успішність і призводити до фізичної агресії, психологічних проблем та антисоціальної поведінки.

У процесі становлення та розвитку особистості дитини молодшого шкільного віку можна виділити три етапи. Перший етап – адаптація, що передбачає пристосування до нових соціальних ситуацій. Другий етап – індивідуалізація, коли дитина відкриває власні здібності та особливості. І, нарешті, третій етап – інтеграція, коли дитина входить у групу однолітків. В. Сергієнко (2018) досліджувала рівень соціально-емоційних навичок молодших школярів і виявила, що учні, які займаються фізичною культурою лише на уроках у школі мають нижчий рівень розвитку соціально-емоційних навичок, ніж ті учні, які добровільно займаються фізичною культурою поза школою, відвідують секції та гуртки. Вони демонструють вищий рівень розумового розвитку, мотивації, сформованості морально-етичних орієнтацій та легше спілкуються з однолітками.

Ефективність розвитку соціально-емоційних навичок у початковій школі залежить насамперед від особливостей організації освітнього процесу, змісту освіти та створення умов для набуття учнями досвіду просоціальної поведінки. Передумовою розвитку повноцінної особистості учнів початкової школи може бути формування соціально-емоційних навичок, які допомагають їм не тільки адаптуватися до навколишнього середовища, а й гармонійно взаємодіяти, спілкуватися та самореалізовуватися.

Процес соціалізації є основою для розвитку соціально-емоційних навичок особистості. Навички соціально-емоційної взаємодії допомагають дітям, а згодом і дорослим «орієнтуватися в навколишньому середовищі та ефективно співпрацювати з іншими» (Калашнікова, 2022).

Формування навичок соціально-емоційної взаємодії в молодших школярів є пріоритетним завданням психології та педагогіки. Від самого початку навчання дитини в школі має бути зазначений вектор розвитку соціально-емоційних навичок як основи соціальної взаємодії та життєвої компетентності учня. Учні початкової школи є рівноправними суб'єктами педагогічної взаємодії, завдання вчителя – створити на засадах педагогіки партнерства безпечні оптимальні умови для цілісного розвитку учнів.

Різноманітні програми, спрямовані на формування соціально-емоційних навичок дітей молодшого шкільного віку, включають різні види вправ та ігор для розвитку соціально-емоційних та комунікативних навичок, а також мають на меті навчити дітей релаксації та саморегуляції. Хоча ці програми, безсумнівно, сприяють підвищенню обізнаності дітей про моральну поведінку, вони не дуже ефективні, а навички, набуті на заняттях із психологами, швидко втрачаються в повсякденному житті. Інші поширені методи спрямовані на розвиток у дітей емоцій вищого рівня – соціальних, інтелектуальних та естетичних, але ігнорують той факт, що емоції вищого рівня неможливо розвинути, не розвинувши насамперед базове розуміння емоцій.

Багаторічний досвід роботи над розвитком соціально-емоційних навичок дітей молодшого шкільного віку привів дослідників до висновку, що для ефективної роботи в цій сфері необхідно працювати передусім над «фундаментом», а вже потім – «надбудовою». Таким «фундаментом» виявилася сенсорна система людини. Порівняно з так званими «соціальними» стимулами, переваги сенсорних стимулів полягають у тому, що вони природні, органічно поєднані з людською природою і зберігають свою природу емоційних стимуляторів протягом усього життя, а також залучення когнітивних процесів, необхідних для усвідомлення емоцій, є мінімальним. Сенсорні стимули інтенсивні, яскраві, швидко нарастають у часі і безпосередньо впливають на емоції без інтелектуальної інтерпретації. Велика кількість відчуттів, доступних людському сприйняттю, дозволяє викликати широкий спектр емоційних реакцій. У процесі роботи з «розмитими» стереотипними відчуттями емоційні реакції стають чіткими, індивідуалізованими і, що найголовніше, адекватними відповідним стимулам і самим емоціям. Сенсорний досвід дитини поповнюється не тільки в результаті накопичення і збільшення кількості відчуттів, але і в результаті вимушеної диференціації. Такий підхід не тільки поповнює сенсорний банк і покращує сприйняття, а й збагачує спектр особистих почуттів та емоційних реакцій. Така робота розширює емоційний діапазон дитини, збагачує її афективну сферу та готує до сприйняття вищих емоцій (Ващенко, 2014).

Таким чином, перший важливий етап роботи педагога – розвиток, розширення, пригадування, збагачення, накопичення і диференціація емоцій – поступово переходить у розвиток основних

пластів емоційної сфери – почуттів та емоційних реакцій як форм їх вираження (там саме).

Другий етап – розвиток знань дітей про різні прояви емоційних станів, уміння передавати різні емоції та «одягати» на себе емоції й почуття різних персонажів. Діти швидко і легко схоплюють зміст гри, вчаться розпізнавати, розуміти, любити і прощати власні емоційні стани та стани інших людей. Проводиться систематична робота з розпізнавання емоційних станів. Процес усвідомлення є необхідним і постійним для досягнення позитивних результатів.

Третій крок – робота над мімікою та пластикою обличчя дитини (Ващенко, 2014). Багато дітей мають вкрай бідну міміку. Це негативно впливає на їхнє загальне самопочуття, перешкоджає розвиткові комунікативних навичок, ускладнює процес спілкування, заважає точній ідентифікації самовираження та емоційних станів, створює дисонанс у характері емоційних реакцій, коли відповідні за своєю сутністю емоції не знаходять належного зовнішнього вираження. Виразний рух є зовнішнім відображенням суб'єктивного світу та об'єктивним показником. Зв'язок між рухом і емоцією дає можливість «вмикати» емоції, використовуючи виразні рухи одночасно з сенсорними стимулами. На цьому етапі можна заохочувати дітей до театралізованої гри, перевдягаючись у персонажів казок, мультфільмів чи відомих дитячих віршів. Діти починають усвідомлювати, що їхній фізичний стан і рухи розкривають їхній емоційний стан.

Постійне навчання дітей сприймати світ у позитивному ключі допомагає їм уникати неприємних емоцій та надмірного негативу і з часом перейти на рефлексивно-відображальний рівень (Elkin, Masalitina, Furst, 2019).

Алгоритм роботи з дітьми молодшого шкільного віку щодо підвищення їх соціально-емоційних навичок передбачає такі етапи (Ващенко, 2014):

- 1) робота з емоціями;
- 2) збагачення емоційного світу через відчуття;
- 3) удосконалення рухів, міміки та пластики через відчуття та емоції;
- 4) навчання саморегуляції та релаксації;
- 5) стимулювання процесів свідомості та різноманітності мислення;
- 6) навчання сприймати світ позитивно;

- 7) корекція самооцінки дитини молодшого шкільного віку;
- 8) навчання конструктивної поведінки через відчуття, почуття, рухи, пізнавальні процеси та позитивне сприйняття світу;
- 9) робота з соціальним оточенням дітей молодшого шкільного віку.

Саморегуляція є структурним компонентом емоційного інтелекту. Емоційна саморегуляція – це здатність керувати своїми емоційними станами та гнучко реагувати на різні події в житті.

Емоційна регуляція включає два компоненти: внутрішню емоційну регуляцію (саморегуляцію інтенсивності та тривалості емоцій) та зовнішню емоційну регуляцію (контроль експресії). Поняття «управління емоціями» є ширшим за поняття «саморегуляція емоцій», оскільки містить управління як власними емоціями, так і емоціями інших людей.

На думку вчених Л. Журавльової та М. Шпак (2016), емоційна саморегуляція в молодшому шкільному віці є новоутворенням. У дітей молодшого шкільного віку розвивається довільність у процесі управління своїми емоційними станами та поведінкою (втрачається дитяча непосредність, діти починають усвідомлювати зміст своїх емоцій, їхні переживання стають осмисленими та узагальненими, формується логіка емоцій).

Перед батьками, вчителями та шкільними психологами стоїть важливе завдання – навчити дітей керувати своїми емоційними станами. Емоційні знання, уміння та навички – це набуті в процесі життя людини, цілеспрямованого навчання та виховання, а також здібності, які розвиваються на основі вроджених задатків індивіда, і відображають емоційну компетентність особистості, що проявляється в конкретній діяльності, спілкуванні та взаємостосунках (Гацько, Смігунова, 2016).

Початкова школа є сприятливим періодом для розвитку соціально-емоційних навичок. Це пов'язано з тим, що саме в цей період учні активно розвиваються не тільки фізично, а й емоційно, психологічно, а також у житті молодших школярів з'являються нові соціальні ролі та взаємодія з однолітками та дорослими. Закордонні експерти в галузі освіти та психології визначають соціально-емоційні навички як здатність взаємодіяти з іншими певним чином у соціальному контексті, виражати та сприймати різні емоції, щоб бути соціально прийнятним і оціненим, і водночас отримувати індивідуальну або взаємну вигоду.

Поняття «соціально-емоційні навички» трактується як багатогранні якості особистості, необхідні для побудови міцних стосунків, плідної співпраці, спільноти та відчуття гармонії в суспільстві (Шпеко, 2021):

1. Спостережливість. У соціальних ситуаціях йдеться про те, щоб вловлювати соціальні сигнали, тобто помічати контекст: «Ця подія випадкова чи спланована?», «Ці діти – близькі друзі, знайомі чи незнайомі?». Різні ситуації вимагають різної поведінки та емоцій. Спостереження також полягає в тому, щоб помічати поведінку та емоції інших дітей. Якщо дитина не знає, як поводитися в новій ситуації, запитайте: «Що роблять інші?», щоб отримати уявлення про те, що робити. Діти з проблемами спостережливості часто ненавмисно ставлять інших у незручне становище. Вони можуть робити речі, вирвані з контексту, наприклад, жартувати, коли всі інші налаштовані серйозно. Гірше того, вони можуть бути нав'язливими й ображати інших, бо не розуміють знаків, що інші хочуть, щоб вони припинили таку поведінку (наприклад, не дивляться в очі, залишаються на самоті тощо).

2. Мислення. У соціальних ситуаціях інтерпретувати поведінку інших дітей і розуміти, чому вони поводяться саме так: «доброзичливо чи агресивно», «навмисно чи випадково». Це також означає вміння передбачати реакцію однолітків і розробляти ефективні стратегії впливу в потрібний спосіб.

3. Поведінка. Поведінка в соціальному контексті означає позитивну взаємодію з однолітками. Деякі діти знають, що вони повинні робити, але мають труднощі з виконанням. Наприклад, вони хочуть приєднатися до розмови, але надто хвилюються або соромляться щось сказати.

Соціально-емоційні навички ґрунтуються на значущих стосунках із іншими, включають широкий спектр умінь, зокрема самосвідомість, спільну увагу, теорію розуму (розуміння поглядів інших), самооцінку, емоційну регуляцію, розвиток дружби та формування ідентичності, але не обмежується ними (Мороз, 2023).

Соціальні, емоційні та етичні (CEE) навчальні програми є засобом розвитку «м'яких навичок» (Elkin, Masalitina, Furst, 2019). Ці навички включають вміння ефективно спілкуватися, співпереживати собі та іншим, контролювати емоції, працювати в команді, бути креативним і критичним, а також демонструвати лідерство. Програма заохочує обізнаність, емпатію та активну участь. На практиці вона

являє собою серію вправ, які можна інтегрувати в заняття або проводити як окремі навчальні сесії. Програма базується на ідеях соціально-емоційного навчання, розроблених американським психологом і науковим журналістом Деніелом Гоулманом. Програма розроблялася понад 20 років і була широко впроваджена в 500 закладах освіти. Важливо відзначити, що програма адаптована до різних культурних і релігійних особливостей за нею навчаються діти різних віросповідань, включаючи мусульман, буддистів і атеїстів.

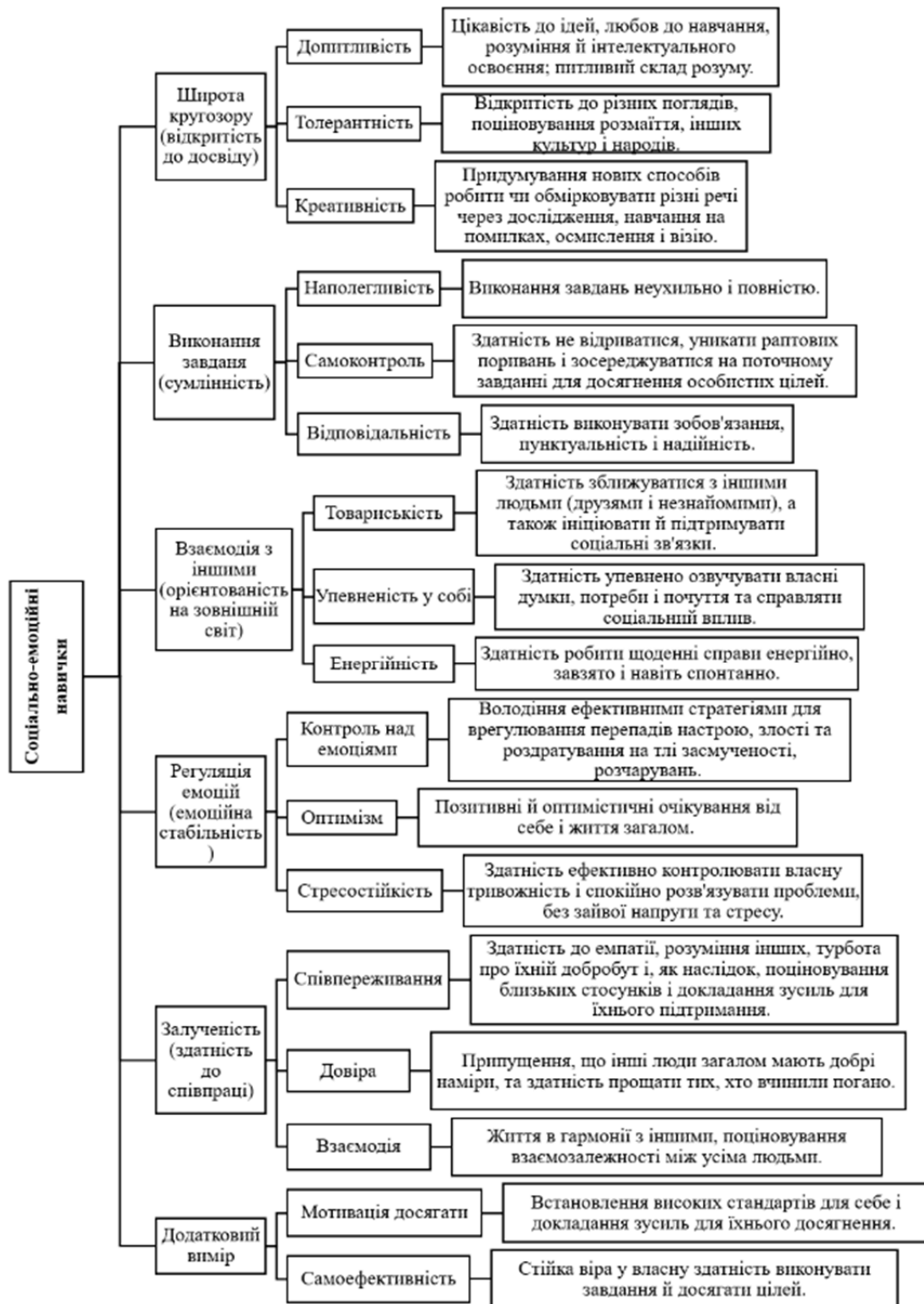
Сьогодні соціально-емоційне навчання вважається шляхом до більш цілісного розуміння освіти, де інтегровані когнітивні та афективні процеси. Як таке, воно все більше визнається та інтегрується в навчальні середовища в усьому світі (Schonert-Reichl, 2019). Окрім упровадження програм соціально-емоційного навчання, варто інтегрувати соціально-емоційні компетентності в кожен предмет і повсякденне шкільне життя. Такий підхід у навчанні сприяє розумінню учнями своїх емоцій та управлінню ними, а також підвищенню якості їхнього навчання та розвитку соціальних навичок.

Отже, молодший шкільний вік характеризується розвитком соціально-емоційних навичок. У цей період діти стають більш емоційно чутливими до навколишнього світу, водночас активно розвиваючи свої інтелектуальні здібності. Вони вчаться визначати, контролювати та рефлексувати своїми емоційними станами та поведінкою, проявляти співчуття, використовувати емоційну інформацію для успішної комунікації з іншими людьми та обирати стратегії для досягнення своїх цілей. У цей період у дітей активно розвивається здатність розуміти психологічний світ інших людей, їхні складні внутрішні стани, пов'язані з думками, переконаннями, уявленнями та знаннями, що дає їм змогу глибше аналізувати поведінку інших людей. Розуміння емоційних станів є важливим інструментом для розвитку складніших когнітивних навичок. Поступово дитячі ігри відходять на другий план, і діти починають усвідомлювати свої нові соціальні ролі в суспільстві. Це впливає на їхню самооцінку та стосунки з родиною й однолітками. Тому початкові шкільні роки вважаються найкращим часом для соціального та емоційного розвитку (Мороз, 2023).

Ураховуючи результати власних досліджень та зважаючи на все вищесказане, була розроблена структурно-функціональна модель соціально-емоційних навичок молодших школярів.

Таблиця 1

Структурно-функціональна модель соціально-емоційних навичок молодших школярів

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Таким чином, навчати дітей доброзичливому та позитивному

спілкуванню, як і письму та рахунку, слід поступово, крок за кроком і, що найголовніше, через практику. Формування соціально-емоційних навичок у дітей молодшого шкільного віку неможливо досягти, працюючи лише з учнями. Цієї мети можна досягти лише через співпрацю з педагогами та батьками, а також через систематичну роботу з ними. Це пов'язано з тим, що модель сприйняття і ставлення до світу дорослих залишається найважливішою формою виховання і розвитку особистості. Тому формування соціально-емоційних навичок учнів початкової школи залежить від багатогранного внутрішнього світу дорослих та їхньої здатності до конструктивної комунікації з іншими людьми.

Формування та розвиток соціально-емоційних навичок у дітей молодшого шкільного віку є системним процесом, який потребує перегляду професійної підготовки вчителів, удосконалення освітніх програм і методів навчання, а також активної участі батьків у формуванні цих навичок. Дослідження в цій сфері можуть виявити нові можливості для покращення соціального, емоційного і психічного благополуччя учнів. Подальші напрями досліджень вбачаємо у вивченні шляхів підготовки майбутніх учителів спрямованих на розвиток соціально-емоційних навичок у закладах освіти.

ЛІТЕРАТУРА

- Elkin, O., Masalitina, O., Furst, Ja. (2019). *Selected materials of the international program for the formation of soft skills of SEE-learning*. Kharkiv, Ukraine: Dim reklamy.
- Schonert-Reichl, K. A. (2019). Advancements in the landscape of social and emotional learning and emerging topics on the horizon. *Educational Psychologist*, 54(3), 222-232. <https://doi.org/10.1080/00461520.2019.1633925>
- Ващенко, О. М. (2014). Формування соціально-емоційної компетентності молодших школярів. *Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал: звітна науково-практична конференції Інституту проблем виховання НАПН України*, 10.04.2014, Київ, Інститут проблем виховання НАПН України. Взято з <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/11122> (Vashchenko, O. M. (2014). Formation of social-emotional competence of younger schoolchildren. *Modern educational process: essence and innovative potential: report of the scientific and practical conference of the Institute of Problems of Education of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 04/10/2014, Kyiv, Institute of Problems of Education of the National Academy of Sciences of Ukraine. Taken from <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/11122>).
- Журавльова, Л., Шпак, М. (2016). Саморегуляція в структурі емоційного інтелекту молодших школярів. *Педагогічний процес: теорія і практика (серія: психологія)*, 3 (54), 52-57 (Zhuravlyova, L., Shpak, M. (2016). Self-regulation in the structure of emotional intelligence of younger schoolchildren. *Pedagogical process: theory and practice (series: psychology)*, 3 (54), 52-57).

- Калашнікова, Ю.Р. (2022). *Формування soft skills молодших школярів як передумова розвитку соціальної компетентності*. Івано-Франківськ (Kalashnikova, Yu.R. (2022). *The formation of soft skills of younger schoolchildren as a prerequisite for the development of social competence*. Ivano-Frankivsk).
- Концепція «Нова українська школа». МОН України (2016). Взято з <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (*The "New Ukrainian School" concept. MES of Ukraine (2016)*). Taken from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
- Мороз, Є. (2023). Сутність та складові соціально-емоційних навичок молодших школярів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 7 (131), 43–53 (Moroz, E. (2023). The essence and components of social-emotional skills of younger schoolchildren. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 7 (131), 43–53).
- Ракітянська, Л. М., & Пономаренко, Т. В. (2021). Досвід зарубіжної освітньої практики з формування soft skills особистості. У *Розвиток сучасної науки та освіти: реалії, проблеми якості, інновації* (с. 349-353). Мелітополь: ТДАТУ (Rakityanska, L. M., & Ponomarenko, T. V. (2021). Experience of foreign educational practice in the formation of soft skills of the individual. In *Development of modern science and education: realities, quality problems, innovations* (pp. 349-353). Melitopol: TDATU).
- Рекурн, Г. П., Свіденська, М. С. (2019). Механізм управління формуванням соціально-емоційних компетенцій у навчальних закладах. *Соціальна економіка*, 56, 207–215 (Rekun, G. P., Svidenska, M. S. (2019). The mechanism of managing the formation of social-emotional competences in educational institutions. *Social Economy*, 56, 207–215).
- Сергієнко, В. П. (2018). *Особливості соціального розвитку дітей молодшого шкільного віку з різним рівнем рухової активності*. Взято з <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/21558> (Sergienko, V. P. (2018). *Peculiarities of social development of children of primary school age with different levels of motor activity*. Taken from <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/21558>)
- Сухопара, І. Г. (2019). Чинники розвитку емоційного інтелекту молодших школярів у контексті нової української школи. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*, 2, 296-301 (Sukhopara, I. G. (2019). Factors of the development of emotional intelligence of younger schoolchildren in the context of the new Ukrainian school. *Scientific Bulletin of Mykolaiv National University named after V. O. Sukhomlynskyi. Pedagogical Sciences*, 2, 296-301).
- Шевченко, Ю.В. (2021) Структура розвитку соціальної компетентності у дітей молодшого шкільного віку. *Психологія особистості*, 32, 141-145 (Shevchenko, Yu.V. (2021) The structure of the development of social competence in children of primary school age. *Personality Psychology*, 32, 141-145).
- Шпеко, А. А. (2021) *Форми і методи розвитку соціальних навичок молодших школярів*, 34. Т. 1, 152-156. (Shpeko, A. A. (2021) *Forms and methods of development of social skills of younger schoolchildren*, 34. Vol. 1, 152-156).

Якимова, І. О. (2019). Особливості соціально-психологічної адаптації обдарованих першокласників в умовах Нової української школи. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*, 2, 57-63. Взято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/Otros_2019_2_10 (Yakymova, I. O. (2019). Peculiarities of socio-psychological adaptation of gifted first-graders in the conditions of the New Ukrainian School. *Education and development of gifted personality*, 2, 57-63. Taken from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Otros_2019_2_10).

SUMMARY

Moroz Ievhen. Structural-functional model of social-emotional skills of younger school students.

The article presents an overview of the features of the formation of social-emotional skills of younger schoolchildren and specifies the essence of the concept of "social-emotional skills of younger schoolchildren". It is emphasized that the formation of social-emotional skills is one of the key factors of a child's full-fledged development, his adaptation to the social environment, and preservation of mental health. Children of primary school age are developing such skills as emotion regulation and effective communication with others. The author of the article emphasizes the importance of implementing social-emotional education programs in educational institutions as an effective way of forming social-emotional skills of children of primary school age. This approach improves their psychosocial adaptation and contributes to the strengthening of mental health, the formation of readiness for school and social interaction.

Key words: socio-emotional skills of younger schoolchildren; stages of formation of social-emotional competence of younger schoolchildren, social skills, emotional skills, structural-functional model.

УДК 376.3.14-121

Тетяна Щетина

Херсонський навчально-виховний комплекс «Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітня школа I-III ступенів» №33 Херсонської міської ради
ORCID ID 0000-0001-8615-7620

Олена Гашенко

Херсонський навчально-виховний комплекс «Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітня школа I-III ступенів» №33 Херсонської міської ради
ORCID ID 0009-0008-6815-589X

DOI

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ ШКОЛЯРІВ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Стаття розкриває важливість урахування інклюзивного підходу в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти; окреслює інклюзію як освітню парадигму, що базується на світоглядних орієнтирах соціальної інклюзії та є складовою стратегії розвитку демократичного суспільства, оскільки спирається на доступність забезпечення якості навчання і виховання, рівноправність. У ній зазначено, що важливим у навчанні дітей з особливими освітніми потребами є урахування психологічних засад організації навчального процесу, зокрема психічного розвитку кожного школяра, що забезпечить повноцінний розвиток учнів і впливатиме на їхню адаптацію в соціальному середовищі.